

zépső dombháton 500 m² területen tártunk fel néhány bronzkori (késő kisapostagi-kora Vanya) gödröt és két Árpád-kori házat. A házak közül az egyik külső kemencés, míg a másikban a ház közepén volt egy folyami kavicsos szigetelt tüzelőhely. A temető anyagából 2003. szeptember 24-én kiállítás nyílt a Viski Károly Múzeumban.

KUSTÁR ROZÁLIA

182. Harta, gátőrház

(Bács-Kiskun megye) U, Sza, Á, Ú

Az 51-es út korrekciójának keretében ezen a lelőhelyen a 2002 októbertől 2003 novemberéig tartó leletmentés során több szakaszban összesen 22 000 m² területet tártunk fel.

Négy korszakban alakult ki kisebb-nagyobb település az enyhén kiemelkedő dombháton: a neolitikumban, a római korban (szarmaták), az Árpád-korban és az újkorban. Az ásatáson összesen 1004 objektum került elő, ebből 640 cölöplyuk.

A vizsgált terület északi végében egy feltöltődött meder jelöli ki a települések szélét.

A legtöbb objektum a *dunántúli vonaldíszes kultúra*, illetve annak késői, zselizi fázisának emlékeit őrizte. Sikertelenül megvalósult a neolitikus település északi és déli szélét. A kerámiaanyagban a vörös színű durvább kerámián túl vonaldíszes, kottafejes, csípettdíszes, illetve több festett kerámia töredéke került elő. A nagy kiterjedésű feltárás lehetőséget adott arra, hogy nagyobb településrészletet figyeljünk meg. Országos viszonylatban is ritka, és analógia nélküli a Duna-Tisza közti területen, hogy hat, egyforma tájolású, kísértőárkos nagy ház alaprajzát dokumentálhattuk, és a részben általuk körbezárt területen egy négyszögletes közösségi tér rajzolódik ki a számtalan cölöplyukból. A településen belül összesen hat sírt sikerült feltárnunk. Négy zsugorított oldalfekvésű és két rituálisan, de részben feltöltődött, funkcióját veszített tárológödörbe temetett halottat találtunk. A felszíni terepjelenségekben gyér neolitikus település több hektáros területéből még Somogyvári Ágnes az elkerülő út nyomvonalában tárt fel néhány objektumot.

A *szarmata* objektumok a vizsgált terület déli részén kerültek elő. A szarmata településrészletből 1 házat, 77 gödröt, 39 cölöplyukat és 4 árkot tártunk fel. A településen előkerült kerámiaanyagban túlsúlyban van a durvább, kézzel formált házikerámia. Jóval kisebb számban fordult elő a korongolt, szürke kerámia. Terra sigillata nem, de utánzat elég nagy számban került elő.

A mederhez közel tártunk fel néhány *Árpád-kori* objektumot. Ezek közül néhány paticsos betöltésű gödörből került elő gazdagabb leletanyag. A legérdekesebb a 6. számú objektum – ház volt, melynek kemencéjét a padlószinten a kemény agyagba vájták, boltozata így teljes épségében megmaradt. A ház betöltéséből a megszokott házikerámián túl üvegedény töredéke is előkerült.

Az ásatás területén előkerült több újkori tanya és árok nyoma is.

KUSTÁR ROZÁLIA – LANTOS ANDREA

183. Harta, Külső tuskó föld

(Bács-Kiskun megye) U, Sza, Á

2003 áprilisában és májusában került sor Harta határában az 5305. jelű tervezett út nyomvonalába eső 2. sz. – földrajzi nevén Külső tuskó föld – lelőhely feltárására. Az előzetes terepbejárás során szarmata és Árpád-kori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A többhetes munka során 2273 m² nagyságú területet kutattunk, összesen 73 objektumot tártunk fel, melyek három régészeti korszakot képviseltek.

A legkorábbi korszak a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája. A feltárt területen 18 gödörből került elő az *újkőkori* kultúra leletanyaga: vastag falú tárolóedények töredékei; vékony falú, gömbös testű, bekarcolt vonalakkal, bütykökkel díszített edények töredékei; kovapengék, kővéső, orsógombok töredékei. Egy gödörben két, bal oldalára fektetett, zsugorított csontvázat találtunk. A csontok rossz megtartásúak voltak, a két koponya és a lábszárcsontok maradtak csak meg. A csontvázak körül előkerült kovapengét, őrlőkőtöredéket, valamint a gödörben lévő edénytöredékeket nem tekinthetjük az elhunytak mellé helyezett útravalónak. Az őskori teleprészlethez valószínűleg még három árok tartozhatott. Az árkok leletanyagot nem tartalmaztak, csupán stratigráfiai helyzetük és betöltésük alapján feltételezhető, hogy az őskori településhez tartoztak.

A lelőhelyen 18 *szarmata* sírt tártunk fel. A sírok nagyobbik részét kirabolták. Több esetben jól megfigyelhető volt a rablógödör. A rablások minden esetben a fejre és a mellkasra irányultak. Mindössze öt sírt nem raboltak ki. Ebből két sírban nem volt melléklet, két sírban megtaláltuk a halott mellé helyezett tárgyakat: fibulát, kovakövet, vascsatot. Az ötödik, rabolatlan sír egy kisgyerek – valószínűleg kislány – sírja volt leletanyagban a leggazdagabb. Áttört korongfibula, bronzgyűrű, bronzcsengő, mészkögyöngyök, üvegpasztagyöngyök, az alsó lábszárak körül színes kásagyöngyök voltak a sír mellékletei. A kirabolt sírok megmaradt tárgyai a férfisírok esetében a kovakövek, vaskések és vascsatok, valamint a lábknál elhelyezett kis edények voltak. A női sírokból bronzgyűrűk és gyöngyök kerültek elő.

Az *Árpád-kort* 32 objektum képviselte a területen. Két háznak csak a részletét tudtuk feltárni. Nagyobbik részük kívül esett az út nyomvonalán, ezért teljes feltárára nem törekedhettünk, ebből következően a házak szerkezetével kapcsolatos megfigyelésekre sem volt alkalmunk. 27 gödör tartozott még ebbe az időszakba. A gödrök egy része méhkas alakú gabonátároló gödör volt. A mélyebb fekvésű részekben nagyméretű, mély gödröket, valószínűleg kopolyákat tártunk fel. Leletanyaguk és az egyik gödörből előkerült szlavon denár alapján az

Árpád-kori település kora a 13. század második felére keltezhető.

Az ásatáson részt vett Mészáros Mónika egyetemi hallgató.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

184. Harta, Szülei-lyuk

(Bács-Kiskun megye) Sza, Ú

2003 augusztusában Kustár Rozália és Wicker Erika ásatási területétől (Harta 51. út 96–97 km) északra az 51. úttal párhuzamosan 130 m hosszú és 10 m széles régészeti kutatóárkot húzott. A sárga altalajban szarmata gödrök és házak feltjait rajzolódtak ki.

Augusztus 21-től ezt a kutatóárkot a tervezett autópályát nyomvonal szélességében lehumuszoltattuk.

A november 14-ig zajló munka során 4193 m² területet tártunk fel, 184 objektumot bontottunk ki. Ezek közül 129 gödör, 26 cölöplyuk, 4 ház, 3 kút, 3 füstölő. Kutatási területünkön 19 objektum újkorinak (18–19. sz. fordulója) bizonyult, ezek jól elkülönülve a terület ÉNy-i részén kerültek elő.

Az objektumok jelentős része (165) *szarmata kori* (Kr. u. 3–4. század). A legtöbb szarmata kori objektum méhkas alakú gödör, melyek a település gabonatarló vermei voltak. Szép számmal bontottunk ki tölcésesen szűkülő, illetve meredek oldalú szemetesgödröket is. Egy három objektumból álló füstölő részletét sikerült feltárni. A négy szarmata házból kettőt tudtunk csak kibontani teljesen, mivel a másik kettő mélyen benyúlik a töltés alá. A két teljesen feltárt ház egyike fűtés nélküli, félig földbe mélyített cölöpszerkezetes gazdasági épület. A másik (32. sz. objektum), szintén félig földbe mélyített lépcsős ágasfás, szelemenes kemencés lakóház. A település ivóvízellátását a három, tölcésesen szűkülő kút biztosította.

A leletanyag döntő többsége kerámiatöredék: kézzel készült, rosszul kiégetett darabok, szürke, gyorskorongolt helyi készítésű cserepek, sok a római importból származó fazéktöredék is.

Az állatcsontok marha és ló tartására utalnak. Viszonylag kevés az őrlő- vagy fenőkődarab, azonban majdnem minden gödörből kerültek elő salakdarabok, ugyanaz elmondható a csiga- és kagylóvázokról is.

Ékszer csak a 18. sz. gödörből került elő: egy erős profilú bronzfibula.

A leletanyagot a kalocsai Viski Károly Múzeumban helyeztük el.

NAGY DÁNIEL SÁNDOR

185. Harta, 51. út, 96–97. km

(Bács-Kiskun megye) Sza

2002. október 24.–november 23. és 2003. április 28.–június 14. között feltártuk a Harta 51. út 96–97 km-szelvényei közötti szarmata, illetve az ehhez É felől csatlakozó neolit (?) település területének 4 000 m²-ét: 14 ház,

17 kemencét, 2 sírt, 359 gödröt, 3 árkot és 159 (nem házakhoz tartozó) cölöplyukat, azaz összesen 551, külön számmal jelzett objektumot.

Az általában 3–4×2,5–3 m nagyságú házak padlószintje kb. 1 m-rel volt mélyebb a mai járósíntnél. Használatuk utolsó periódusában valószínűleg állattartás vagy munkavégzés céljaira szolgáltak: egykori kemencéiknek csak gödreit találtuk meg. A terület közepén volt a település „ipari része”, erre az 5 kisebb-nagyobb helyiségből álló, igen nagyméretű H. 13. ház mellett egyéb objektumok is utalnak. A K. 17. kemence és a G. 165. gödör egykori füstölő vagy aszaló maradványa volt, s ugyancsak ilyen célt szolgált a K. 15. kemence is, melynek egy része a feltárható területen kívül esett. Jelenleg pontosan nem határozható meg a G. 226. és G. 325. gödrök egykori funkciója. Mindkettő igen nagyméretű, kör alakú foltként jelentkezett, lefelé tölcésesen szűkül. Mindkettő több gödörből és 1-1 házból álló „komplexum” része. A szabadban álló kemencéknek jórészt csak a fenekét sikerült megfigyelni. A feltárt árokszakaszokból azok egykori rendeltetése nem határozható meg. A gödrök kisebb része sekély, nagyobb része lefelé erősen bővülő, emellett több nagyméretű, egyenes vagy enyhén szűkülő falú gödröt is feltártunk, utóbbiakat elsősorban a terület közepén.

A két feltárt temetkezés közül az egyik a G. 42. gödörben eltemetett felnőtt sírja volt, egy csecsemő sírját pedig a tölcéseszerű, közel 4 m mély G. 226. gödör humuszréteg+110 cm-es mélységében találtuk meg. Két teljes állatváz került elő, közülük az egyik a tölcéseszerű, a mai felszínhez képest több, mint 4 m mély G. 325. gödör humuszréteg+110 cm-énél feltárt, feltehetően afgán agár váza.

Mind a házakból, mind a gödrökből rendkívül nagy mennyiségű leletanyag került elő. Ezek túlnyomó része kerámiatöredék és állatcsont, de feltűnően nagy a fém-salak-darabok száma. Utóbbi fémfeldolgozó műhely meglétét feltételezi, ezt azonban a feltárt szakaszon nem sikerült megtalálnunk. Főként a település D-i részének gödreiből bronzékszerek (fibulák, karkötők, bronzdrótok) kerültek elő. Igen sok a Duna közelségével magyarázható lelet: kagylók, csigák, kavicsok, olykor halvázrészecskék. A kerámiaanyag jellegzetessége és egyben különlegessége az Árpád-kori tagolt peremekhez hasonló peremek megléte, melyek eddig a környéken nem kerültek elő.

WICKER ERIKA

186. Harta, Weierhivl

(Bács-Kiskun megye) B, Sza, Á, Ú

A régészeti lelőhely egy környezetéből határozottan kiemelkedő dombon a Bapszi-tó és egy időszakosan víz-állásos terület közelében fekszik, a relatív magasságkülönbség eléri a 4 métert. Itt 2003 áprilisa és júliusa között a Hartát elkerülő műút nyomvonalába eső régészeti jelenségeket tártuk fel 5000 m²-en.